

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻ Մ.ԳՈՐԿՈՒ ԱՆՎԱՆ N 5 ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ

**ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ
ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ**

Ավարտական հետազոտական աշխատանք

- 1. Թեման- Ստեղծարարության զարգացումը՝ աշխարհագրության դասավանդման ընթացքում:**

Մասնակից՝ Վազգեն Մխիթարյան

Դպրոց՝ Է.Օ Էռնեկեան

Վերապատրաստող՝ Արմինե Թևադոսյան

Վաղարշապատ 2022թ.

Բովանդակություն

1.Նախաբան-----	3
2. Գրականության ակնարկ-----	5
3. Գործնական համատեքստ-----	8
4. Հետազոտության ընթացք-----	13
5.Ամփոփում-----	24
7.Գրականություն-----	25

1. Նախաբան

<<Վատ ուսուցիչը դասավանդում է փաստեր, իսկ լավը՝ սովորեցնում է փնտրել և գտնել>>

Ա. Դիստերվեզ

Ստեղծագործական մտածողությունը գիտական մտածողություն է՝ նոր մտքերի ու գաղափարների ծագման փուլում: Ներկա ժամանակներում միջին և ավագ դպրոցի խնդիրն է ոչ միայն սովորողների կրթության բարձր մակարդակի ապահովումը, այլև՝ նրանց մտածողության բազմակողմանի զարգացումը, իրենց գիտելիքներն ինքնուրույն լրացնելու և ժամանակակից գիտական տեղեկատվության «օվկիանոսում» կողմնորոշվելու ունակությունը: Այս խնդիրը հատուկ նշանակություն է ձեռք բերում հատկապես բնագիտական շարքի առարկաների համար, քանի որ հենց այդ առարկաներն են զարգացնում սովորողի գիտահետազոտական գործունեության համար անհրաժեշտ ունակություններն ու կարողությունները: Աշխարհը վերագինվում է նորագույն տեխնոլոգիաներով և ներկայիս տեխնիկապես հագեցված «տեղեկատվական գրոհի» ժամանակաշրջանում մեծ խնդիր է սովորողների համար հետաքրքրություն ներկայացնող ստեղծագործական մեթոդի ընտրությունը. այն պետք է լինի նորույթ, հաճելի և գրավիչ ու խթանի նրանց հետաքրքրությունը:

Մասնագիտական շուկայում մրցակցությանը դիմակայելու համար մասնագետներին անհրաժեշտ են կոմպենտենցիաներ, որոնց շնորհիվ հնարավոր է գտնել նոր գաղափարներ, խնդրի անսովոր լուծումներ, արագ արձագանքել միջավայրի փոփոխություններին, մշակել յուրօրինակ ռազմավարություններ: Արդի ժամանակաշրջանը ու նրա կառավարումը պահանջում է ուրույն մտածող, ստեղծագործ, վառ երևակայությամբ օժտված մասնագետներ, քանի որ արդեն իսկ բավարար չեն միակ ճիշտ լուծում ունեցող խնդիրները, անհրաժեշտ են այլընտրանքային լուծումներ: Եվ մերօրյա ստեղծարար անձը պահանջված է հասարակության զարգացման բոլոր փուլերում: ՌԻ-ստի ինչպես գտնում է Ս. Մասլոուն, պետք է մշակվի ուսուցման նոր տիպ՝ ուղղված նոր, գործունյա, ստեղծարար, ինքն իրեն վստահող, ազատ մարդու ստեղծմանը: [1]

Աշխատանքի նպատակն է աշխարհագրություն առարկայի դասավանդման միջոցով խրթանել աշակերտների երևակայական ներուժը, զարգացնել ստեղծարարական մտածողությունը և պատրաստել արդի ժամանակներին համապատասխան աշխարհայացքով օժտված մրցունակ մասնագետներ՝ բոլոր մասնագիտությունների գծով:

Դրան հասնելու համար դրվել և լուծվել են հետևյալ փոխկապակցված խնդիրները.

- հիմնավորվել է աշխարհագրության դասընթացը, որպես սովորողների ստեղծարարական ունակությունների զարգացման բաղադրիչ,
- փորձարկվել և խթանվել է սովորողների երևակայական ներուժը, որպես ստեղծարարական ունակությունների զարգացման գլխավոր գործոն,
- բացահայտվել են ստեղծարարական գործոնների և մանկավարժական կոմպենտենցիաների միջև առկա կապերը:

2. Գրականության ակնարկ

Դյուին առաջարկում էր ուսուցման հիմքում դնել սովորողի ակտիվությունը՝ հենվելով սովորողի նպատակային գործունեության և անհատական հետաքրքրությունների վրա: Կարևոր է սովորողներին ցույց տալ իրենց անհատական շահագրգռվածությունը գիտելիք ստանալու գործընթացում, որը կարող է և պետք է կիրառվի կյանքում: Ուսուցիչը կարող է հուշել տեղեկատվության նոր աղբյուրներ կամ պարզապես անհրաժեշտ ուղղությանը տանել աշակերտի միտքը:

Արդյունքում սովորողները պետք է համատեղ ջանքերով, ինքնուրույն հաղթահարեն դժվարությունը՝ օգտագործելով տարբեր առարկաներից համապատասխան գիտելիքը, հմտությունը և անհրաժեշտ արդյունք ստանալ: Դյուին գրում է. «Երեխան կրկնում է մարդկության ճանաչողության ուղին, գիտելիքի յուրացումը սպոնտան, անկառավարելի գործընթաց է, երեխան յուրացնում է նյութը ոչ թե լսելով կամ ընկալելով զգայական համակարգով, այլ երբ զգում է այդ գիտելիքի կարիքը և յուրացման գործընթացի ակտիվ մասնակից է 1>>:/Основы метода В.Килпатрик М.-Л.1928/:

Ըստ Ջեֆ Պետիի.Ժամանակակից կրթությունը կազմում է մանկավարժական հոգեբանության և կրթության արդյունավետության շրջանակներում կատարված բազմաթիվ հետազոտությունների արդյունքների համադրում:Բարդ հարցերը,որոնք սովորում են փորձնական ճանապարհով, օգնում են սովորողներին կազմել սեփական գիտելիքը ուսուցանվող նյութից և սովորում են օգտագործել այն ամբողջ կյանքի ընթացքում:Արդյունավետ ուսուցման մեջ ուսուցիչը մեծ ուշադրություն է հատկացնում

սովորողների խրախուսելուն , դրվում է բարդ խնդիրներ և բաժանվում են դրանք համեմատաբար մի քանի պարզ խնդիրների:Դա օգնում է սովորողներին հաճախ զգալու հաջողության բերկրանքը:Սովորողները պետք է ունենան հնարավորություններ զարգացնելու սեփական հետաքրքրությունները և գիտելիքները,որպեսզի բացահայտեն իրենց որպես անհատականություն2

:/<<Современное обучение>> Джеф Петти , ст.32-34/

Արդյունքում սովորողները պետք է համատեղ ջանքերով, ինքնուրույն հաղթահարեն դժվարությունը` օգտագործելով տարբեր առարկաներից համապատասխան գիտելիքը, հմտությունը և անհրաժեշտ արդյունք ստանալ: Դյուին գրում է. <<Երեխան կրկնում է մարդկության ճանաչողության ուղին, գիտելիքի յուրացումը սպոնտան, անկառավարելի գործընթաց է, երեխան յուրացնում է նյութը ոչ թե լսելով կամ ընկալելով զգայական համակարգով, այլ երբ զգում է այդ գիտելիքի կարիքը և յուրացման գործընթացի ակտիվ մասնակից է 1>>:/Основы метода В.Килпатрик М.-Л.1928/:

Կառավարչական գործունեության մեջ ստեղծարարությունը ամենակարևոր ներուժն է և հարստությունը, որի առկայության շնորհիվ ստեղծվում են նոր գաղափարներ, կազմակերպվում և խթանվում է նորանոր արդյունքի ստեղծումը, մշակվում են գործունեության ճկուն ռազմավարություններ:Ստեղծարարության զարգացումը ժամանակի հրամայականն է և դիտարկվում է որպես զարգացման մեխանիզմ, հասարակության առաջընթացի շարժիչ ուժ, նոոսֆերայի ստեղծող, որպես անհրաժեշտություն կյանքի անորոշ, անկանխատեսելի իրադարձություններում: [2]

Ստեղծարարությունը չափազանց արժեքավոր է մարդկանց և հասարակության համար: Այն կազմված է արտադրողականության, առողջության հետ և օգուտ է բերում մարդկանց, հասարակությանը: [3]

Անձնային զարգացման մակարդակում ստեղծարարության զարգացումն ապահովում է բավարարվածություն, ինքնանույնականացման աճ, ինչպես նաև ընդլայնում է մասնագիտական զարգացման հնարավորությունները: [4]

Ստեղծարարության էությունը դիտարկվում է Լ. Գիլֆորդի, Պ. Թորենսի, Ֆ. Վիլյամսի և այլոց հայեցակարգերում: Ըստ ամերիկյան հետազոտող-մանկավարժ Պ. Թորենսի «ստեղծարարությունը» ոչ թե հատուկ, այլ ընդհանուր կարողություն է, որը հիմնվում է ընդհանուր ինտելեկտի, անձնային որակների և արդյունավետ մտածողության կարողության վրա: [5]

Ջ.Գիլֆորդը առանձնացնում է ստեղծարար մտածողության չորս չափանիշներ՝ սահունություն, ճկունություն, յուրօրինակություն և մշակվածություն:[6]

Ըստ Ֆ. Վիլյամսի ստեղծարարությունը մտածողության և անձնային որակների որոշակի ամբողջություն է, որը նպաստում է ստեղծագործության դրսևորմանը: [7]

Ամփոփելով վերը նշվածը՝ կարող ենք ասել, որ ստեղծագործական մտածողությունը կամ կրեատիվությունը պարտադիր է յուրաքանչյուր այն մարդու համար, ով ստեղծում է իր սեփական արտադրանքը, այլ ոչ թե պատճենավորում է ուրիշինը: Արդյունքում մենք կկարողանանք արդյունավետ մտածել միայն այն ժամանակ, երբ մեր երևակայությունը սկսի անդա-դար ճամփորդել՝ պարբերաբար հանգեցնելով մեզ նոր գաղափարներ՝ մղելով ստեղծարարական միջավայր:

3. Գործնական համատեքստ

Ուսուցման և ուսումնառության բարելավումը հնարավոր է միայն կրթության մեջ նոր գործնական կարողությունների ու հմտությունների ձևավորման պարագայում: Ուսումնառության ընթացքում գործնական կարողությունների և հմտությունների որակներ սովորողները ձեռք են բերում տեսական գիտելիքների շնորհիվ, որոնք բացահայտվում են փորձարարական պրակտիկայում և ուղղված են տեսական գիտելիքների խորացմանն ու աշխատանքային որոշակի մեթոդների յուրացմանը:

Ստեղծարարական ունակություններով օժտված սովորողը մասնակից լինելու սեփական ուսումնառության պլանավորման, իրականացման և վերլուծության փուլերին՝ նորովի պատկերացումներով է սովորում սովորել: Սովորողների գործնական կարողությունները և հմտությունները ձևավորվում են գործնական աշխատանքների առաջադրման շնորհիվ, որոնք սովորողին մղում են ստեղծագործական դաշտ:

Գործնական աշխատանքները կիրառվում են բոլոր ուսումնական առարկաների շրջանակներում, այդ թվում նաև աշխարհագրության ուսուցման բնագավառում: Այն ընթացիկ գնահատման արդյունավետ տեսակներից է՝ հանրակրթության պետական նոր չափորոշչով սահմանված ութ առանցքային կարողունակությունների զարգացումն ապահովելու համար: Այն կառուցվում է աշխարհագրություն առարկայի չափելի վերջնարդյունքների վրա, ինչն էլ պայմանավորում է առաջադրանքի և աշխատանքի տեսակի ընտրությունը:

Գործնական պարապմունքների ժամանակ սովորողները ձեռք են բերում ուսումնագիտական գրականության հետ աշխատելու, աղյուսակներ կազմելու և վիճակագրական տվյալներ վերլուծելու հմտություններ, իսկ լաբորատոր աշխատանքների արդյունքում սովորողների մոտ ձևավորվում են հետազոտությունների, գիտափորձերի իրականացման համար անհրաժեշտ հմտություններ:

Ըստ սովորողի գործունեության ձևի գործնական աշխատանքները բաժանվում են երեք խմբի՝

- վերարտադրողական /ինչ է սովորել և կարողանում անել սովորողը/,
- մասամբ որոնողական /երբ սովորողը ոչ միայն սովորել է, կարողանում է անել, այլև պետք է կատարի լրացումներ և լուծի իրեն առաջադրված խնդիրները/,
- ստեղծագործական /երբ սովորողը ինքը պետք է ինքնուրույն կամ խմբի անդամների հետ լուծում գտնի առաջադրված խնդիրների համար՝ ցուցադրելով կարողունակությունների զարգացման որոշակի մակարդակ:

Իմ ընտրությամբ փորձագիտական խմբերին/3 խումբ/ առաջադրված գործնական աշխատանքի տեսակը համարում եմ ստեղծարարական հմտությունների բացահայտման միջոց, քանի որ առկա տեսական գիտելիքներով պայմանավորված հարուստ տեղեկությի շնորհիվ սովորողները կկարողանան իրենց դրսևորել ինչպես նորարար մտածելակերպով օժտված ստեղծարար անձիք:

Այդ նպատակիս հասնելու համար, որպես թիրախային և փորձարարական խումբ ընտրել եմ 6-րդ դասարանը, իսկ հանձնարարվող գործնական աշխատանքի տեսակը՝ խմբային հետազոտական: Կատարվելիք գործնական աշխատանքի առաջադրված թեմա եմ ընտրել «Մահարայի տնտեսական յուրացումը»:

Աշխատանքիս նպատակն է արդի տեխնոլոգիական ժամանակներին համահունչ ստեղծարարական մոտեցումներով կազմակերպել Աֆրիկայի անապատային ոչ պիտանի տարածքների տնտեսական յուրացումը:

Գործնական աշխատանքը արդյունավետ կազմակերպելու համար սովորողներին նախապես տրամադրվել է տեսական հարուստ գիտելիքներ Մահարա անապատի բնակլիմայական պայմանների վերաբերյալ:

Աշխատանքի կատարման ժամանակ դասարանը բաժանվել է երեք փորձագիտական խմբերի/յուրաքանչյուրում 8 սովորող/, որոնք նախապես ունեին հարուստ տեսական գիտելիքներ Մահարա անապատի մասին: Յուրաքանչյուր խմբի տրվում է ուրվագծային քար-

տեգ, թղթեր և մատիտներ: Ամեն խմբի համար որոշված առաջադրանքի տեսակը և կազմակերպման ձևը գրառվում է գրատախտակին:

I-խումբ	II-խումբ	III-խումբ
Սահարա	Սահարա	Սահարա
շոգ	չոր	անջուր
այսբերգ	Նեղոս գետ	արտեզյան ջրեր, նավթ, գազ
գյուղատնտեսություն	գյուղատնտեսություն	տնտեսություն

Ամեն խումբ իրեն առաջադրված բանալի բառերով կազմում է հինգ նախադասություն

I-խումբ

Սահարան շոգ անապատ է, որտեղ ջուր չկա: Սահարան ոռոգելու համար մենք Անտարկտիդայից կարող են այսբերգները կոտրատել և տեղափոխել այստեղ: Այսբերգի կտորը տեղափոխելու համար անհրաժեշտ է սառցահատ նավեր: Կկառուցենք ջրամբար և այսբերգի հալքից գոյացած ջուրը կպահեն այնտեղ, որպեսզի ոռոգենք դաշտերը: Անցկացնելով ջրանցքներ և աճեցնելով բույսեր մենք կզարգացնենք գյուղատնտեսությունը Սահարայում:

II-խումբ

Սահարան չոր անապատ է, որտեղ ջերմաստիճանը շատ բարձր է/50-60%: Եզիպտոսը Նեղոսի պարզն է: Նեղոսից անցկացնելով ջրանցքներ/գետնի տակով, որպեսզի քիչ ջուր գոլորշիանա/ կարող ենք մյուս պետությունների տարածքներն էլ ոռոգենք: Ոռոգման շնորհիվ այստեղ կաճեցնենք փյունիկյան արմավենի և բանջարեղեն: Ոռոգման շնորհիվ Սահարայի տարածքում գտնվող պետություններում կզարգանա գյուղատնտեսությունը:

III-խումբ

Սահարան անջուր և շոգ անապատ է: Սակայն նրա ընդերքում կա ստորերկրյա ջուր, նավթ, գազ և այլ օգտակար հանածոներ: Եթե ստորերկրյա ջրերը մենք գտնենք՝ կառաջանա օազիս, որտեղ կզարգանա գյուղատնտեսությունը: Նավթի և գազի արդյունահանման դեպքում

կգարգանա տնտեսությունը: Սահարայում կբնակվեն մեծ թվով մարդիկ և կգարգանա տուրիզմը:

Ապա ուրվագծային քարտեզում Սահարայի զբաղեցրած համապատասխան տարածքում գծապատկերներով և պայմանական նշաններով խմբերը պատկերում են այդ հինգ նախադասություններով պայմանավորված՝ երևակայական արդյունքները, այնպես, որ առանց դրանց ընթերցելու ուրվագծային քարտեզին նայելիս յուրաքանչյուր ոք կարողանա հասկանալ ստեղծարարական որակներով արտահայտված միտքը: Իսկ այդ միտքը պետք է լինի համահունչ խմբի կազմած նախադասություններին:

Անմիջապես դասի ընթացքում կատարված գործնական աշխատանքի արդյունքները դիտարկվեցին և փորձագիտական խմբերը գնահատվեցին: Իսկ սովորողները հնարավորություն ունեցան դասի ավարտին ստուգելու իրենց առաջադրված անսովոր խնդիրների կատարման ճշտությունը՝ ինքնատիպ և ստեղծարարական լուծելիության պայմաններում:

Գնահատվեցին և ցուցադրվեցին խմբերի լրացված ուրվագծային քարտեզները:

Գործնական աշխատանքի ամենալավագույն արդյունքը ներկայացրեցին 3-րդ փորձագիտական խմբի սովորողները, որոնք իրենց առաջադրված հասկացություններով կազմված նախադասությունները այնպես էին ձևակերպել, որը շատ այլընտրանքային լուծում էր պահանջում և ենթադրում էր երևակայության բարձր մակարդակ:

Գործնական աշխատանքի 2-րդ արդյունքը ապահովվեցին 1-ին փորձագիտական խմբի սովորողները, որոնք իրենց նախադասությունների երևակայական պատկերման ճշտություններ ուրվագծային քարտեզի վրա կատարել էին որոշակի թերություններով: Նման պարագայում փորձագիտական խմբի երևակայության մակարդակը գնահատվեց միջին:

Գործնական աշխատանքի ամենացածր արդյունքը ներկայացրեցին 2-րդ փորձագիտական խմբի սովորողները, որոնք ոչ միայն թերացել էին նախադասությունների կազմման պարագայում, այլև դրանք ուրվագծային քարտեզներում բովանդակային առումով ճիշտ ներկայացնելու գործում: Նման աշխատանքի կատարման պարագայում երևակայության մակարդակը գնահատվեց ցածր:

Այսպիսով նոր աշխարհում ստեղծարարությունը դիտարկվում է որպես կառավարչական գործունեության իրականացման կարևոր գործոն, քանի որ այն նպաստում է յուրօրինակ որոշումների արագ ընդունմանը և նորարարությունների ներմուծմանը: Ռ. Ստենբերգը և Լյուբաշը նշում են, որ ստեղծարար անձիք ոչ թե պարզապես տեսնում են իրերը նորովի, այլ նրանց դուր է գալիս գտնել իրերի մեջ նոր բան, ինչն էլ էապես առանցքային է ստեղծարարական գործունեության մեջ, որի արդյունավետության համար անհրաժեշտ են ոչ միայն մասնագիտական գիտելիքներ, այլ նաև հմտություններ և կարողությունները, որոնք անձը ձեռք կբերի գործնական աշխատանքի հմտացման պայմաններում: Ստեղծարարությունը համարվում է որպես անձի ինտեգրալ որակ: Այն ամբողջությամբ անձնային և ինտելեկտուալ բնութագրերի համալիր է, ինչը թույլ է տալիս մարդուն արդյունավետ գործել անորոշության, նորույթի իրադրությունում: Այն առօրեականության, միօրինակության, կոմֆորթի որոշակի հակադրություն է, նաև մտածողության, հույզերի և շփման քարացածությունը հաղթահարելու գործընթաց: [8]

4. Հետազոտության ընթացք

Ստեղծարարական ունակությունների զարգացման հիմքը և խթանիչ ուժը համարվում է ժամանակակից կրթությունը և դպրոցը: Ժամանակակից կրթության բնագավառներից է նաև դպրոցում դասավանդվող աշխարհագրության դասընթացը: Իմ համոզմամբ աշխարհագրության դասընթացը կարող է զարգացնել սովորողների ստեղծագործական ունակությունները և ձևավորել ժամանակի պահանջներին համապատասխան անձնային և մասնագիտական որակներ: Այդ խնդրի լուծման համար ընտրել եմ 6-րդ դասարանի «Մայրցամաքների ու օվկիանոսների աշխարհագրություն» դասընթացը, իսկ առաջադրված թեման՝ Աֆրիկան:

Հետազոտական աշխատանքի ընթացքը սկսել եմ հետևյալ ենթաթեմաներից.

- Աֆրիկայի աշխարհագրական դիրքը, ակադիծը, ռելիեֆը /դաս 1/
- Աֆրիկայի կլիման, ներքին ջրերը /դաս 2/
- Աֆրիկայի բնական զոնաները: Սավանաների զոնայի բնութագիրը /դաս 3/
- Թեմայի կրկնություն, գործնական աշխատանք /դաս 4/

Դաս 1.

Աֆրիկայի աշխարհագրական դիրքը, ակադիծը և ռելիեֆը ենթաթեման դասավանդելու ժամանակ խթանման փուլում ընտրել եմ մտքերի տարափ մեթոդը, որը կարծում եմ միջին դպրոցում սովորող երեխաների համար կարևոր է, քանի որ այդ տարիքում երեխաներն ավելի շատ խոսում և պատմում են: Իմ համոզմամբ այս մեթոդի կիրառումը շատ արդյունավետ է բանավոր խոսքը զարգացնելու, դասը կենդանի և աշխույժ դարձնելու, երևակայությունը և ստեղծագործական մտածողությունը խթանելու, լսելու, համագործակցելու, հա-

մագործակցելու, համարձակություն ու ինքնավստահություն ներշնչելու համար: Առաջադրվեց որպես հասկացություն թեմայի վերնագիրը «Աֆրիկա», իսկ սովորողները սկսեցին ազատ արտահայտել իրենց կարծիքների ու գիտելիքների պաշարները տվյալ թեմայի շրջանակում: Այնուհետև սովորողները բաժանվելով աշխատանքային խմբերի /8 սովորող/ մուտքագրում են ցանկացած պատասխան, իսկ խմբի մյուս անդամները լսում և մտապայահում են հնչող կարծիքները:

Այնուհետև իմաստի ընկալման փուլում շրջագայություն պատկերասրահում մեթոդի օգտագործմամբ փորձեցի պահպանել հետաքրքրության աճը սովորողների մոտ: Այս մեթոդի նպատակն է փոխանակել տեղեկություններ, մշակել գաղափարներ, զարգացնել լսելու, ինքնուրույն և ստեղծագործաբար մտածելու, աշխատանքի արդյունքները ներկայացնելու հրմտություններ:

Կատարվեց խմբային աշխատանք /3 խումբ-յուրաքանչյուրում 8 սովորող/: Ուսումնական նյութը բաժանվեց երեք մասի /աշխարհագրական դիրք, ավագիծ, ռելիեֆ/ և յուրաքանչյուր խմբի տրվեց դրանցից մեկը ուսումնասիրելու: Յուրաքանչյուր խմբի աշխատանքը գծապատկերի և օբյեկտների դասակարգման աղյուսակների տեսքով փակցվեց գրատախտակին: Այնուհետև խմբերը «պատկերասրահով» շրջելով և կանգնելով աշխատանքների մոտ խմբի անդամի ներկայացմամբ փորձեցին յուրացնել դասը յուրովի: Աշխատանքի դիտումից հետո կատարվեց վերլուծություն և եզրահանգում:

Կշռադատման փուլում դասը յուրացնելուց հետո ներկայացվեց առաջադրանքներ, որոնց լուծումը պահանջում էր սովորողներից ստեղծարարական և նորովի մտահանգումներ:

Առաջադրանք 1

32 հազ. քառ. կմ-ի վրա ձգվող Աֆրիկայի ավագիծը քիչ է մասնատված և հիմնականում ժայռոտ է, ինչն անբարենպաստ է նավահանգիստների կառուցման համար: Ինչպե՞ս կարելի է ավագիծն օգտագործել նավահանգիստներ ունենալու համար:

Առաջադրանք 2

Ենթադրություն-Ի՞նչ կլինի Աֆրիկական պլատֆորմին, եթե Արևելաաֆրիկական Մեծ բեկվածքային գոտում ուժեղանան երկրակեղևի շարժման գործընթացները /30-100 կմ/:

Խմբերի պատասխանները այլընտրանքային էին և գոհացուցիչ, կատարվեց գնահատում:

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ	ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ
9	10-9
9	8-7
7	6-4
0	3-1

Դաս2.

Աֆրիկայի կլիման, ներքին ջրերը ենթաթեման ուսումնասիրելիս խթանման փուլում ընտրել եմ հարցադրման մեթոդը՝ առաջադրելով հետևյալ հարցերը «ինչ գիտեք կլիմայաստեղծ գործոնների մասին»: Այնուհետև գրատախտակին գրվեցին այն մտքերը, որոնք առաջադրվեցին սովորողների կողմից՝ առանց մեկնաբանության և վերլուծության: Քանի որ դասը կազմված էր երեք տարրերի բովանդակային բաղադրիչներից /1.կլիմայաստեղծ գործոններ, 2.կլիմայական գոտիներ և մարզեր, 3.ներքին ջրեր/, ապա իմաստի ընկալման փուլում ընտրել եմ խմբային հետազոտական մեթոդը և դասարանը բաժանել եմ երեք խմբի/8 սովորող/: Այնուհետև խմբի մեկ համարները/8 սովորող/հավաքվում են 1համարի սեղանի շուրջ 2-րդ համարները՝ 2-րդ սեղանի շուրջ, 3-րդ համարները՝ 3-րդ սեղանի շուրջ: Այդ երեք խմբերը կոչվեցին փորձագիտական խմբեր և ամեն մի խումբ յուրացնելով իրեն հանձնարարված թեման կատարեց փորձագիտական քննարկում և վերլուծություն խմբի ներսում: Հետո հին խմբերը տրոհվեցին և ձևավորվեցին նոր խմբեր, որտեղ յուրաքանչյուր հին խմբի անդամ նոր խմբի մյուս անդամներին ներկայացնում է իր խմբում վերլուծության արդյունքում յուրացված գիտելիքները: Արդյունքում նոր դասի թեման ոչ միայն յուրացվեց դասին, այլ նաև քննարկվեց և վերլուծության ենթարկվեց: Փորձագիտական խմբերի վերլուծության արդյունքների ճշտությունը ուղղորդվում և կազմակերպվում էր իմ կողմից:

Կշռադատման փուլում իմ ընտրությամբ օգտագործվել են այնպիսի առաջադրանքներ, որոնց լուծումը պահանջում է վառ երևակայություն և ստեղծագործական մոտեցում:

Առաջադրանք 1

Ի՞նչ տեղի կունենա, եթե Մոզամբիկի տաք ծովային հոսանքի փոխարեն այդ տարածքով անցնէր ծովային սառը հոսանք:

Առաջադրանք 2

Ի՞նչ կապ կա գետերի և ռելիեֆի, գետերի ու կլիմայի միջև:

Նպատակադրումս ճիշտ և տեղին է, քանի որ առաջադրանքներով կվերհանվի աշակերտների ստեղծարարական ունակությունների մակարդակը: Դասի ընթացքում կատարվեց գնահատում:

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՍԱՆԴՂԱԿ

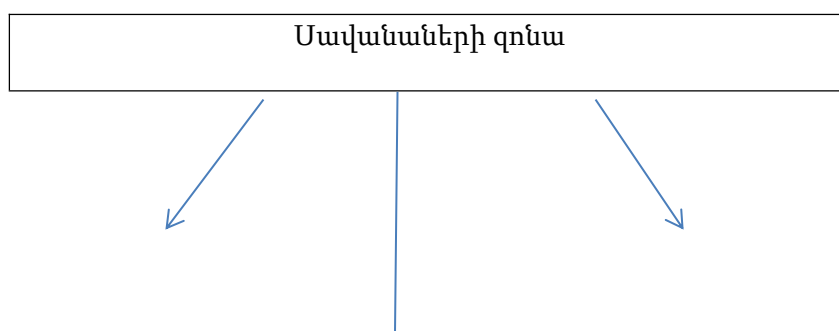
/դաս 2/

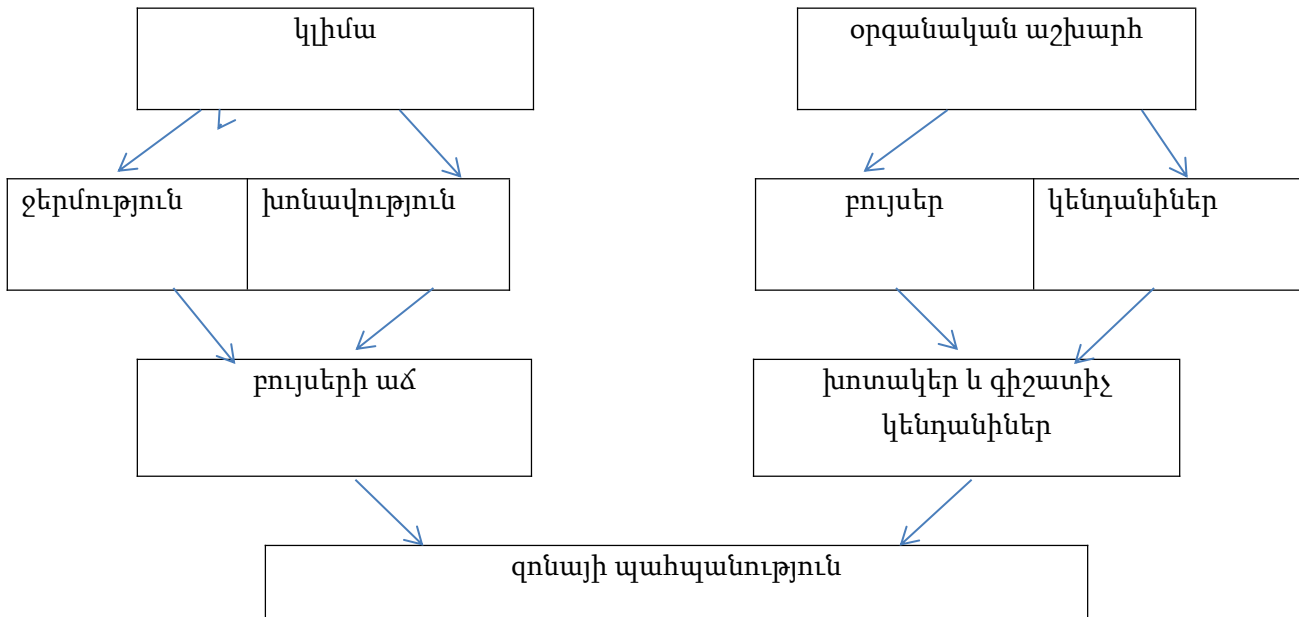
ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ	ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ
8	10-9
11	8-7
6	6-4
0	3-1

Դաս 3.

Աֆրիկայի բնական զոնաները: Մավանաների զոնայի բնութագիրը ենթաթեման ուսումնասիրելիս խթանման փուլում ընտրել եմ պրիզմա մեթոդը, որը ուսումնառության ակտիվ մեթոդ է, ժամանակատար չէ և անցնում է արագ և աշխույժ: Այն խրախուսում է սովորողին ազատ ու անկաշկանդ մտածել և խթանում է երևակայությունը: Մեթոդն արդյունավետ է այն դեպքում, երբ պահանջվում են կարճ, համառոտ բառերի, հատկանիշների, ցուցանիշների թվարկումներ: Ուստի գրատախտակին կազմված պրիզմայի սկզբում գրել եմ դասի հիմնական բովանդակությանը վերաբերող սկզբնաբառը „Մավանաների զոնա“, իսկ վերջում՝ վերջնաբառը „Զոնայի պահպանություն“: Այնուհետև պրիզման սովորողների կողմից լրացվեց համապատասխան գաղափարներով՝ բխեցնելով դրանք սկզբնաբառից, միաժամանակ՝ խմբավորելով ընդհանուր հասկացությունների, երևույթների ու օբյեկտների անվանումներով:

ՊՐԻԶՄԱ

Իմաստի ընկալման փուլում օգտագործել են ՓԳՀ մեթոդը, քանի որ այն արդյունավետ է և օգնում է սովորողներին տեքստը կարդալու ընթացքում վերահսկել սեփական ընկալումը: Կարդալիս կատարվել են փոխգործուն գրառումներ հետևյալ նշաններով՝

- „V“ - ես այդ մասին գիտեի
- „+“ - ես այդ մասին սովորեցի
- „?“ - ինձ համար անհասկանալի է
- „!“ - ինձ համար հասկանալի է

Կարդալու ընթացքում ստացված նմուշները ծառայեցին որպես հարմար տեղեկատու՝ հաստատված կամ հերքված պատկերացումներն ի հայտ բերելու համար: Հետո այդ տվյալների հիման վրա լրացվեցին անհատական աղյուսակները:

Կշռադատման փուլում ընտրել և առաջադրել են հետևյալ առաջադրանքը, որը խթանում է սովորողի ստեղծարարական ունակությունները:

Առաջադրանք 1

Եթե կլիմայի գլոբալ տաքացման պայմաններում Աֆրիկայում օդի միջին ջերմաստիճանը բարձրանա 5°C-ով, ներկայիս բնական զոնաների տեղաբաշխումը արդյոք կփոխվի՞ և եթե այո, ապա ի՞նչ օրինաչափությամբ:

Արդյունքում սովորողներից ակնկալվող պատասխաններից հաստատվեց նրանց ստեղծարարական ունակությունների բավականին բարձր մակարդակ: Պատասխանների հիման վրա կատարվեց գնահատում:

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԱՆԴՂԱԿ

/դաս 3/

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ	ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ
8	10-9
8	8-7
9	6-4
0	3-1

Դաս 4.

Աֆրիկա թեման յուրացնելուց հետո շատ կարևոր է նաև այդ թեմայի ամրապնդման համար անցկացնել կրկնության դաս: Կրկնության տիպի դասի նպատակն է գիտելիքների և կարողությունների ամրապնդում: Ուսուցման գործընթացում կիրառվող այդ դասաձևը շատ հազվադեպ է կազմակերպվում, քանի որ դրա համար առանձին ժամ նախատեսված չէ: Այն կազմակերպվում է ուսուցչի հայեցողությամբ՝ ելնելով կոնկրետ հանգամանքներից: Կրկնության դասի մեջ կիրառվող մեթոդական համակարգը բազմազան է: ԵՎ իմ ընտրությամբ թեմայի ամփոփում և ամրապնդում իրականացվեց թեստային առաջադրանքներով, որը կատարվեց խմբային տարբերակով: Խմբի յուրաքանչյուր սովորողի տրվեց 5 թեստային առաջադրանքներից բաղկացած հայտորոշիչ թեստ /1,2,3 համարներով

Հայտորոշիչ թեստ „Աֆրիկա“ 1

Դասարան՝ _____

Խումբ՝ _____

1. Այս հրաբուխը կոչվում էր «քարավանների լեռ», քանի որ նրա զագաթին ընկած սառցադաշտերը հեռու տեսանելի էին և ծառայում էին որպես տարբեր ապրանքներ տեղափոխող քարա-վանների տեղեկատու: Աֆրիկայի ո՞ր հրաբխին է վերաբերում տեքստը:

1. Կամերուն

3. Քենիա

2. Կիլիմանջարո

4. Դալոն

2. Աշխարհագրական առանձնահատկությունները դասավորեք հյուսիսից հարավ հաջորդականության հաջորդականությամբ :

1. Շաքարավազ

3. Ատլաս

2. Կոնգո

4. Կալահարի

3. Ոսկու և ադամանդի հանքավայրերի տեղակայման հիմնական տարածքն է

1. Հյուսիսային Աֆրիկայի հարթավայրեր

2. Հարավային և Կենտրոնական Աֆրիկա

3. Ատլաս լեռներ

4. Հյուսիսարևելյան Աֆրիկա

4. Աֆրիկայի ո՞ր հատվածն է հարուստ նավթով և բնական գազով

1. Արևմտյան

3. Հյուսիսային

2. Հարավային

4. Արևելյան

5. Հասարակածային անտառների բուսական աշխարհի բազմազանության և հարստության հիմնական պատճառն է.

1. Պտղաբեր հողեր

3. Հարթ ռելիեֆ

2. Խիտ գետային ցանց

4. Կլիմայական պայմաններ

Գնահատական՝ _____

Անուն, ազգանուն՝ _____

Հայտորոշիչ թեստ „Աֆրիկա“ 2

Դասարան՝ _____

Խումբ՝ _____

1. Աֆրիկայի աշխարհագրական դիրքը բնութագրվում է հետևյալ հատկանիշներով.

1. Մայր ցամաքը ավելի շատ գտնվում է հարավային կիսագնդում:

2. Մայր ցամաքը ավելի շատ գտնվում է արևմտյան կիսագնդում:

3. Մայր ցամաքը գտնվում է բոլոր չորս կիսագնդերում:

4. Հասարակածը հատում է մայր ցամաքը հենց մեջտեղում:

2. Հեռավոր անցյալում Աֆրիկա մայրցամաքը մաս էր կազմում.

1. Լաուրասիա	3. Պանգեաս
2. Գոնդվանա	4. Թեթիս

3. Մա շոտլանդացի ճանապարհորդ է՝ միսիոներ, Աֆրիկայի հետազոտող: Իր անունով անունով քաղաքներ, լեռներ: Նա 1855 թվականին հայտնաբերեց ջրվեժ, որը նա անվանեց Անգլիայի թագուհու անունով: Այս մարդը պայքարեց ստրկության վերացման համար, քրիստոնեություն ընդունեց աֆրիկացիներին: Նա Աֆրիկային տվեց իր կյանքի մեծ մասը, տեղի բնակչությունը նրան տվեց «Մեծ առյուծ» մականունը: Ո՞ւմ մասին է խոսքը:

1. Բ. Դիաս	3. Դ. Լիվինգսթոն
2. Վասկո դա Գամա	4. Վ.Յունկեր

4. Ինչպիսի՞ ռելիեֆ է համապատասխանում մայրցամաքի ամենաբարձր կետին

1. Քեյփ լեռներ	3. Դրակենսբերգ լեռներ
2. Ատլաս	4. Արենեյան Աֆրիկայի սարահարթ

5. Աֆրիկայի ռելիեֆում գերակշռում են հարթ տարածքները, քանի որ ...

1. Մայրցամաքի հիմքում ընկած է հնագույն հարթակ
2. Մայրցամաքում բարձր սարեր չկան
3. Մայրցամաքում ծավված տարածքներ չկան
4. Անապատները զբաղեցնում են մայր ցամաքի մեծ մասը

Գնահատական՝ _____

Անուն, ազգանուն՝ _____

Հայտորոշիչ թեստ „Աֆրիկա“ 3

Դասարան՝ _____

Խումբ՝ _____

1. Անձրևի ժամանակ ջրով ողողված Աֆրիկայի չորացած գետերի կամ ժամանակավոր ջրհոսքերի անունները կոչվում են.

1. Գոռում է	3. Սամում
2. Վադի	4. Օազիս

2. Խոշոր սմբակներն ավելի տարածված են ...

1. Անապատում	3. Սավաննաներում
2. Լեռներում	4. Հասարակածային անտառներում

3. Որոշեք կլիմայական գոտին ըստ նկարագրության. «Առավոտյան պարզ է, կեսօրին ամպերը հավաքվում են, իսկ կեսօրից հետո անձրև է գալիս: Մի քանի րոպեից արևը կրկին հանդարտ է և փայլում է »:

1. Արեւադարձային կլիմայական գոտի
2. Հասարակածային կլիմայական գոտի
3. Մերձարևադարձային կլիմայական գոտի
4. Կիսամյակային կլիմայական գոտի

4. Աֆրիկայի ո՞ր բնական գոտին է առավելապես տուժում մարդու տնտեսական գործունեությունից:

1. Անապատ
2. Հասարակածային անտառներ
3. Սավաննա
4. Կոշտ տերևավոր մշտադալար անտառների և թփերի գոտի

4. Աֆրիկայի ո՞ր հատվածն է հարուստ նավթով և բնական գազով.

1. Արևմտյան	3. Հյուսիսային
2. Հարավային	4. Արևելյան

Գնահատական՝ _____

Անուն, ազգանուն՝ _____

Խմբի բոլոր սովորողների կողմից լուծված թեստային առաջադրանքների գումարային արդյունքը բաժանվեց ընդհանուր խմբում սովորող աշակերտների թվի վրա և ստացված

միջին արդյունքի գնահատականով որոշվեց լավագույն խմբային աշխատանքը դասարանում:

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՄԱՆԴՂԱԿ

/դաս 4/

Խումբ	ԱՇԱԿԵՐՏ	ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ
III	8	8
I	8	7
II	8	6

Դասի ընթացքում կատարվեց նաև գործնական աշխատանք, որի ընթացքն ու նկարագրությունը ընդգրկված է հետազոտական աշխատանքիս գործնական համատեքստ բաժնում:

Վերլուծությունը գիտական ճանաչողության մեթոդ է, որն իրենից ներկայացնում է հետազոտվող համակարգի փոփոխականների կամ տարրերի միջև կառուցվածքային կապերի հայտնաբերմանն ուղղված գործողությունների հաջորդականություն: Գործողությունների հաջորդականությունը պահանջում է փուլային մոտեցում՝ սահմանների որոշում, պրոբլեմի վերլուծություն, պայմանների վերլուծություն, տրամաբանական պլան և որոշումների վերլուծություն:

Մեր օրերում միջազգային կրթական համատեքստի բազմակի գործընթացներով պայմանավորված տեղի են ունենում փոփոխություններ, որոնք շատ արդիական են և կարևոր: Ներկա անձնակողմնորոշիչ ուսուցման պայմաններում ստեղծվում են բարենպաստ կրթական միջավայր, որտեղ սովորողները կարող են ստեղծարարական ունակություններով ազատ և ինքնուրույն գործել: Դրանից էլ հետևություն, որ աշխարհագրության ուսուցման գործընթացում կարողությունների բազմակի կրկնությունը վեր է ածվում հմտությունների, իսկ հմտությունների շրջանակներում ձեռք բերված ստեղծագործական գործունեության փորձը կարող է ապագայում հիմք հանդիսանալ ստեղծարարական ունակություններով օժտված մասնագիտական թիմի ձևավորմանը:

Որպես սովորողների երևակայության ներուժ՝ ստեղծարարական ունակությունների բացահայտումը աշխարհագրության դասընթացի միջոցով փորձարարական էր և շատ հետա-

քրքիր: Կատարված աշխատանքների համատեքստում կիրառված մեթոդները ճիշտ էին ընտրված և ծառայեցին նպատակի իրականացմանը: Կատարված աշխատանքի գնահատման համակարգի վերլուծությամբ պայմանավորված կարող եմ պնդել, որ աշխարհագրության դասընթացը զարգացնում է սովորողների ստեղծարարական գիտելիքները: Գնահատման արդյունքների ախտորոշմամբ պայմանավորված սովորողների մոտ ստեղծարարական ունակությունների մակարդակը կարելի է գնահատել դրական/լավ/:

Աշխատանքի տեսական և փորձարարական վերլուծությունից պարզ դարձավ, որ աշխարհագրության դասընթացը խթանիչ ուժ է հանդիսանում ստեղծարարական ունակությունների զարգացման համար, իսկ մերօրյա դպրոցներում սովորողների գործնական „տաղանդը“ պայման է մասնագիտական որակների ձևավորման համար:

Այսպիսով վերլուծությունից հետևում է, որ երևակայության ուսումնասիրությունը, որքան էլ տեխնիկապես հեշտ է հետազոտական գործիքակազմի բազմազանության առումով, միաժամանակ բարդ է, քանի որ անհնար է ստանալ հնարավորինս օբյեկտիվ տվյալներ՝ սահմանափակվելով ստանդարտ մեթոդիկաներով:

Հետազոտման ամփոփիչ գնահատման արդյունքները հաշվարկելու համար օգտվել եմ Ջ. Բրուների կրեատիվությունը բնութագրող սանդղակից

Ջ. ԲՐՈՒՆԵՐԻ ԿՐԵԱՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՍԱՆԴՂԱԿ

ՄԱԿԱՐԴԱԿ	ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ /%/
Բարձր	50 և ավելի
Միջին	30-50
Ցածր	1-30

Իսկ գնահատման վերլուծությունից ստացված արդյունքներով փորձարարական խմբերում երևակայության մակարդակը հետևյալն է :

ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ՍԱՆԴՂԱԿ

ԸՍՏ Ջ. ԲՐՈՒՆԵՐԻ ԿՐԵԱՏԻՎՈՒԹՅՈՒՆԸ ԲՆՈՒԹԱԳՐՈՂ

ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ

Խումբ	ՄԱԿԱՐԴԱԿ	ԳՆԱՀԱՏԱԿԱՆ /%/
III	Բարձր	45
I	Միջին	35
II	Ցածր	20

6. Ամփոփում

Այսպիսով ամփոփելով հետազոտական աշխատանքս, արդյունքում կարող եմ ասել, որ աշխարհագրության ուսուցման գործընթացը սովորողներին, որպես ապագա մասնագետների ստեղծարարության զարգացումն այլ որակների հետ համադրությամբ հնարավորություն կընձեռի լավագույնս հաղթահարելու ժամանակակից աշխարհի մարտահրավերները : Դասընթացի միջոցով բացահայտվեց նաև ստեղծարարական գլխավոր գործոններին հանդիպելի՝ երևակայության որոշիչ և արդիական լինելը:

Իմ համոզմամբ աշխարհագրության դասընթացը օգնեց բացահայտելու մանկավարժական կամպենտենցիաների և ստեղծարարական գործոնների միջև առկա ուղիղ և դրական կապերը, որոնց ճիշտ և նպատակային համադրման պայմաններում կարող ենք ստանալ ցանկալի արդյունք:

Արդի պայմաններում ստեղծարարական ունակություններով օժտված մարդը պահանջված կլինի ոչ միայն կրթական ոլորտում, այլ նաև ձեռնարկատիրական գործունեության մեջ, անձնային հարաբերություններում և աշխատանքային գործունեության ցանկացած ոլորտում:

7. Գրականություն

1. Маслоу А., Дальние пределы человеческой психики, СПб: Евразия /1999/, 432с.
2. Дронова Т.А., Формирование интегрально-креативного стиля мышления будущих педагогов в образовательной среде вуза: Москва-Воронеж /2007/, 368 с.
3. Creativity: from potential to realization, edited by Robert J. Sternberg, Elena L. Grigorenko, and Jerome L. Singer /2004/, 223 p.
4. Kane P., The Play Ethic: A manifesto for a different way of living, Macmillan, London /2004/
5. Torrance E.P., The Nature of Creativity as Manifest in the Testing. The Nature of Creativity. Cambridge. /1988/ 75 p.
6. Guilford J.P., Structure of intellect model: New York /1969/ 64 p.
7. Աղուզումցյան Ռ.Վ., Պետրոսյան Լ.Հ., Պողոսյան Ս.Հ., Խաչատրյան Ա.Ռ., Կառավարիչների հոգեբանական ընտրության գործընթացի առանձնահատկությունները, Երևան /2016/
8. Шурхут С.М., Подростковый возраст: развитие креативности, самосознания, эмоций, коммуникации и ответственности. СПб., Речь, /2006/ 112 с.

